

Ibchar [= On (Bůh) vybírá], syn Davídův, narozený v Jerusalemě [2S 5,15; 1Pa 3,6; 14,5].

Ibneiáš [= Hospodin staví], syn Jerochamův z pokolení Benjaminova, hlava čeledi [1Pa 9,8].

Ibniáš [= Hospodin buduje], otec Rehuelův z pokolení Benjaminova [1Pa 9,8].

Ibri [= Hebrejec], syn Jaaziášův, jeden z potomků Aronových, rozdělených na 24 tříd [1Pa 24,27].

Idala, město na hranicích území pokolení Zabulonova [Joz 19,15], dnešní Chirbet-el-Chuvára.

Idbas [— medově sladký?], muž z pokolení Judova [1Pa 4,3].

Iddo *Jaada.

1. Syn Zachariášův a náčelník poloviny pokolení Manassesova, jež se usadilo vých. od Jordánu [1Pa 27,21].

2. Potomek Gersomův, levita [1Pa 6,21], nazývaný ve v.41 Adaia.

3. Otec. Achinadaba, nakupovače. Šalomounova v Mahanaim [1Kr 4,14].

4. Děd. proroka. Zachariáše. [Za. 1,1.7; Ezd 5,1; 6,14], jeden z předních kněží, kteří se vrátili se Zorobábelem do Jerusalema [Neh 12,4.16] za vedení nějakého Zachariáše.

Jména 1. a 2.-4. jsou v hebr. psána různě a mají také různé významy [1. milovaný; 2.-4. ozdobený?].

Idumea, Idumejský, Idumeus *Edom.

Ifdaiáš [= Hospodin vykupuje], syn Sásákův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,25].

Igal [= (Bůh) vykupuje]. - 1. Syn Josefův z pokolení Izachar, jeden z vyzvědačů, vyslaných k shlednutí země zaslíbené [Nu 13,8]. - 2. Syn Nátanův, jeden z rytířů Davidových [2S 23,36]. - 3. Syn Semaiášův, potomek krále Jekoniáše vězně [1Pa 3,17.22].

Igdaliáš [= velký je Hospodin nebo: Hospodin zveličuje], otec proroka Chanana, muže Božího [Jr 35,4].

Ichabod [= neslavný], syn Finesův a pravnuk Eli [1S 4,21; 14,3]. Jméno připomínalo, že sláva odešla od Izraele, když truhla Boží byla vzata.

Ikeš [= zkřivený, zvrácený] Tekoitský, otec Híra, hejtmana vojska Davidova [2S 23,26; 2Pa 11,28].

Ikonie, Ikonion, kdysi hlavní město římské provincie Lykaonie ve velmi úrodné, ale bezvodé krajině; nyní Konia, sešle město v krajině Karamanské s mnoha ssutinami mešit a jiných staveb. Pro svou polohu na křižovatce důležitých silnic mezi Efezem, Tarsem a Antiochií je dosud hlavním tržištěm domácích plo-

din a výrobků; z poslednějších vyniká hlavně výroba koberců, punčoch a rukavic. Má 20 až 30.000 obyvatel. Posvátné hroby na rozsáhlém hřbitově jsou cílem poutníků. Židovsko-fecká kultura z dob prvokřesťanských je patrná na mnohých nápisech. V době Pavlově bylo toto město velmi vhodným místem pro misijní práci Pavlovi [Sk 13,51; 14,1.3.21-22; 16,2; 2Tm 3,11]. S Barnabášem přišel Pavel do I. a ostatních měst na své první misijní cestě. Ikonie patřila spolu s celou Lykaonií do římské provincie Galacie. Není proto vyloučeno, že i epištola Galatským byla určena křesťanům v této oblasti. Nápisy z křesťanské doby svědčí o živém náboženském životě, zvl. ve třetím století.

Ilai Achochský, jeden z předních bojovníků Davidových [1Pa 11,29], nazývaný v 2S 23,28 Salmon.

Illyrská země [= Illyricium], rozsáhlá římská provincie podél východního pobřeží moře Adriatického, hraničící na severu s Pannonií, na jihu s Epirem, na východě s Makedonií a Moesii, prostoupená východním výběžkem Alp. Obydlena byla divokými horaly, kteří znepokojovali jak Makedonce, tak Římany, kteří přistávali k břehu. Nakonec byli r. 229 př. Kr. pokofeni a jejich území se stalo římskou provincií. Pavel praví, že »dovršil kázání evangelia až po Illyrii« [Ř 15,19], což nemusí znamenat, že by byl zde kázal, ale možné to je.

Im [= ssutiny? sr. Nu 33,45], místo v nejjižnější části Judstva, snad dnešní Deir-el-Ghavi [Joz 15,29].

Immanuel [Iz 7,14; 8,8; Mt 1,23 má Emmanuel z feckého překladu SZ = »Bůh s námi«,] jméno podivuhodného dítěte, jehož narození prorokoval Izaiáš kolem r. 735 př. Kr. Mnozí odborníci uvádějí toto proroctví v souvislost s historickými událostmi. Tenkrát totiž králové syrský a efraimský se spojili proti králi judskému Achasovi, aby jej sesadili a tak donutili Judstvo ke společné vzpouře proti Assyrii. Lid Izraelský byl přestrašen [Iz 7,2] a úkolem Izaiášovým prý bylo vlítí novou důvěru v Hospodina [Iz 7,9]. Achas však chtěl zavolat přímo Assyrii na pomoc. Když pak Izaiáš nabídl znamení od Boha, Achas odmítl pod záminkou zbožnosti [nepokoušet Hospodina], jen aby nemusel poslechnouti rady Izaiášovy. Izaiáš přesto zaslubuje znamení - narození syna [7,15], který, »až by uměl zavrci zlé a vyvoliti dobré«, bude svědkem vyvrácení Sýrie i Efraima [7,16], po případě porážky Rezina a Pekacha. Rychlé dospívání dítěte bylo prý obrazem pokračujícího Božího soudu.

[252] Immer-Itamar

Avšak i Achas a jeho říše za trest, že nechtěl věřit Hospodinu, mluvícimu skrze Izaiáše, stanou se kořisti Assyrie [7,17].

Koho míní Izaiáš tímto dítětem a jeho matkou? Především je nutno zdůraznit, že hebr. slovo *há-almá* neznamená jen pannu. [Tu uvádí výslovně až Septuaginta a podle ní NZ; »aj, panna počne«, 7,14], nýbrž vůbec mladou dívku, schopnou sňatku. Určitý člen v hebrejštině naznačuje, že prorok měl na mysli určitou matku. Odborníci, ve snaze o historickou konkretisaci, svými výklady slova Písma spíše zatemnili, než objasnili. Na př. někteří se domnívají, že mladou ženou myslil prorok

a) ženu Achasovu nebo svou vlastní ženu [8,3]. Pak je ovšem nevysvětlitelné, proč o ní nemluví přímo. Nadto r.. 735 byl Ezechiáš, syn Achasův, už na světě;

b) nějakou mladou ženu, která přese všechna zlá znamení dovede určití pro své dítě, jež se má narodit, jméno »Bůh je s námi«, aby dokázala víru v Boží ochranu. Pak ovšem nelze vysvětlit podivuhodná jména 9,1-7; 11, 1-9;

c) matku Mesiášovu z rodu Davidova. Jisté už v době Izaiášově kojil se lid izraelský nadějí na příchod Mesiáše [sr. 2S 7,12-16], což je podporováno proroctvím současníka Izaiášova Micheáše. [5,3.. Zde se snad myslí na Sion, pravou církev Boží, z níž se narodí Mesiáš sr. Mi 4,9n]. Vtom případě by »máslo a med« [Iz 7,15] znamenaly božskou stravu. V každém případě však jde o zrození Mesiáše. »Znamení« vyzývalo k naprosté víře, ale nenutilo k víře [sr. Ex 3,12]. Izaiáš líčí obšírně Immanuele a způsob jeho vlády. Ti, kteří nedovedou odlišovat Boží čas od lidského a chtějí mít splnění všech zaslíbení Božích už na této zemi a k tomu bezprostředně, domnívali se už tehdy a mnozí i dnes, že proroctví Izaiášovo se částečně za čalo naplňovat už v době Achasově. R. 732 padl Damašek na moci Assyrie. Padlo i Samari [722] a Judea se stala poplatníkem cizího státu [sr. 2Kr 15,29n; 16,9; 2Pa 28,20n].

Není divu, že Nový Zákon viděl v tomto Izaiášově slově proroctví o Ježíši Kristu [Mt 1,23], který byl zárukou Boží přítomnosti a naplněním Iz 11,2 a 9,6.

Immer [= jehně]. 1. Místo v Babelóně, odkudž se určitý počet Židů navrátil do Jerusalema se Zorobábelem [Ezd 2,59; Neh 7,61]. 2. Potomek Aronův, jehož rodina se stala čeledí v době Davidově a tvořila šestnáctou třídu kněží [1Pa 24,1.6.14]. Z této čeledi pocházel správce chrámu a odpůrce Jeremiášův, Paschur [Jr 20,1], a její členové se vrátili z Babelyona se Zorobábelem [Ezd 2,37; Neh 11,13; sr. Ezd 10,20; Neh 3,29].

Imna, levita, syn Ghóreův v době Ezechiášově [2Pa 31,14].

Imri. 1. Syn Baniův, potomek Fáresův z pokolení Judova [1Pa 9,4].-2. Otec Zakurův,

kteří představoval část zdí jeruzalémských po návratu ze zajetí [Neh 3,2].

Indie, území na dolním Indu, které Dareios po dobytí připojil k Perské říši, takže tvořilo její východní hranici [Est 1,1; 8,9].

Irád, syn *Enochův, vnuk Kainův, otec Maviaelův [Gn 4,18].

Iri, Benjaminovec z rodiny Bélyvy [1Pa 7,7].

Iru, syn Kálefův [1Pa 4,15].

Ishod [= muž vznešenosti], Manassesovec, jehož matka byla Molechet [1Pa 7,18].

Isia, **Isiáš**, **Iziáš** [sr. Jr 23,39]. 1. Muž z pokolení Izacharova z rodiny Tolovy [1Pa 7,3; 12,6; 23,20 Jezia].-2. Jeden z těch, kteří se připojili k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,6]. 3. Levita, potomek Mojišův a hlava rodiny Rechabiášovy [1Pa 24,21 sr. 23,14-17].-4. Syn Charimův, jeden z těch, kteří na naléhání Ezdrášovo propustili pohanskou manželku [Ezd 10,31].

Isma, potomek Hurův z pokolení Judova [1Pa 4,3,4].

Ismaiáš [= Hospodin slyší], jeden z Gabonitských, který se připojil k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,4].

Ismerai [= (Hospodin) chrání?], syn Elpálův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,18].

Ispa, syn Beriův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,16].

Ispan, syn Sasákův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,22].

Iškariotský [snad z hebr. muž z Kariot nebo zkomolenina lat. *sicarius* — dýkovač], označení Jidáše, učedníka a zrádce Ježíšova [Mt 10,4; L 6,16]. Toto označení patřilo i otci Jidášovu Šimonovi [J 6,71; 13,26]. Kariot bylo místo na j. Judstva [Joz 15,25]. Je-li výklad jména »muž z Kariot« správný, byl by Jidáš jediný Judejec z učedníků Ježíšových. Někteří vykladači se však domnívají, že jde o příslušníka skupiny t. zv. sikariů, kteří se neštítali ani vraždy v provádění politických cílů.

Itakasin, nějaké místo na hraniční čáře území pokolení Zabalunova poblíž Seforis [Joz 19,13], snad nynější Kefr Kenna.

Itálie, zeměpisné jméno, označující původně jen nejjižnější část dnešní I. Teprve později bylo rozšířeno na celý poloostrov. Italský prapor [kohorta; Kral.: zástup Vlaský] byl posádkou v Cesarei [Sk 10,1]. Akvila a Priscila bydleli nějaký čas v I. [Kral.: Vlašich Sk 18,2], Pavel se plavil do I. [Sk 27,1.6; 28, 13-16]. Pozdrav bratří z Vlach [Žd 13,24] naznačuje, že křesťané byli nejen v Římě, ale i v jiných částech Itálie [sr. Sk 28,14].

Itamar, nejmladší syn Aronův [Ex 6,23]. Po smrti Nádaba a Abiu [Lv 10,1] stali se *Eleazar a Itamar jejich nástupci v kněžském úřadě [Ex 28,1.40; Nu 3,2.4; 1Pa 6,3; 24,3]. Při rozdělení služby při stánku a při dopravě na pochodu byla čeledí Gersonova a Merari pod správou Itamarovou [Ex 38,21; Nu 4, 21-33]. Nejvyšší kněžství přešlo na rodinu Itamarovu v osobě Eli.

Itiel. 1. Syn Izaiášův z pokolení Benjamínova [Neh 11,7]. 2. Jeden z mužů, na něž se obrací Agur, syn Jáke, svou řečí [Př 30,1].

Itma Moabský, jeden z hrdinů Davidových [1Pa 11,46].

Itrejský Híra a Gareb, dva rytíři Davidovi [2S 23,38; 1Pa 11,40].

Ittai. - 1. Gittejský [rodem z Gát?], ve vojsku Davidově. Byl velitelem asi 600 mužů, kteří tvořili osobní stráž Davidovu, když byl od Saula pronásledován. Při vzpouře Absolónově projevil I. G. zvláštní oddanost Davidovi [2S 15,18-19]. Když pak David v Manahaim zorganizoval své vojsko [2S 18,2], ustanovil Ittai Gittejského velitelem nad třetinou armády. - 2. Syn Ribaiův z Gabaa Benjaminského; jeden z třiceti Davidových udatných reků [2S 23,29; 1Pa 11,31].

Iturea, Iturejský, krajina v sz. Palestině, ležící na úpatí hory Hermon a mezi Libanonem a Antilibanonem. Jméno pochází podle Gn 25,15-16; 1Pa 5,19 od Jetura, syna Izmaelova, který dal tuto krajinu čeledím svých synů. Obyvatelé Itureje byli známi a obávaní loupežníci. Hlavní město slulo Chalkis, jižně od nynějšího Baalbek [Heliopolis]. R. 104 až 105 př. Kr. dobyl části této krajiny Aristobul I. Po něm zmocnil se Itureje *Herodes Veliký. Část její po jeho smrti přešla na Heroda Filipa [L 3,1].

Izachar [= námezdník?]. 1. Devátý syn Jákobův a pátý syn Lie, patriarcha [Gn 30,17n; 35,23]. Při vstupu do Egypta uvádějí se jmenovitě čtyři četné čeledě z pokolení Izacharova: Tolatská, Fuatská, Jasubská a Simronská [Gn 46,13; 49,14; Ex 1,3; Nu 26,23,25; 1Pa 7,1]. Jákob krátce před svou smrtí popisuje I. jako silného osla, který ochotně nese břemena cizích pánů, jen když mu bude ponechána jeho vlast [Gn 49,14n]. Počet boje schopných mužů z tohoto pokolení při sčítání na poušti byl 54.000 [Nu 1,28n]. Při druhém sčítání jich bylo 64.300 [Nu 26,25], za Davida 87.000 [1Pa 7,5]. Z tohoto pokolení pocházeli Igal, syn Jozefův, jeden z vyzvědačů, vyslaných k shlednutí země zaslíbené [Nu 13,8], dále Tola, jeden ze soudců [Sd 10,1], a král Báza [1Kr 15,27]. Knížata tohoto rodu prozíravě a v pravý čas se odtrhla od Saula a s jinými přijala nadvládu Davidovu [1Pa 12,32]. Mnozí pak z tohoto kmene zůstali věrní bohoslužbě v Jerusalemě, i když politicky patřili k severní říši [2Pa 30,18]. V Palestině byl tomuto pokolení vykázan kraj od Karmele k Jordánu a na jih od hory Tábor severně od pokolení Manasses [Joz 19,17-23]. Byla to jedna z nejbohatších a nejúrodnějších krajin Palestiny.

2. Izachar Chorejský, potomek Choré, levita, vrátný domu Hospodinova, jediný syn Obed-Edoma [1Pa 26,5].

Izai, syn Obédův, vnuk Rut Moabské, otec Davidův. Jeho rodokmen je v SZ dvakrát: Rt 4,18-22; 1Pa 2,5-12. Bydlel v Betlémě, odtud Izai Betlémský [1S 17,12.58] nebo úplněji »Izai Efratejský z Betléma Judova«

[1S 17,12]. Nepřátelé Davidovi mluvili prostě o »synu Izai« [1S 20,27n; 22,7n; 25,10; 2S 20,1; 1Kr 12,16]. Majetek Izai se skládal ze stáda ovcí a koz, jež David ve svém mládí mívával na péči [1S 16,11; 17,34n]. Když přišel Samuel, aby Davida pomazal za krále, byl I. už starý muž. Mělť osm dospělých synů [1S 16,10; 17,12]. Někteří se dohadují, že pěstoval styky s Moabskými [1S 22,3], neboť David u krále moabského ukryl rodinu svého otce, aby ji uchránil hněvu Saulova. Izaiáš [11,1] předpověděl, že »z pařezu Izai vyjde proutek«, t. j. nová ratolest ze starého, v době Izaiášově již sešlého domu královského, nový David. Rozumí se, že křesťanská církev toto proctví vidí naplněné v Ježíši Kristu.

Izaiáš [= spasení Hospodinovo či spíše: Hospodin spasí]. Prorok judsky, pocházející z Jerusalema, kde strávil většinu života. Jeho otec Amos [nikoli prorok Amos; v hebr. je jméno proroka psáno odlišně, v prepise obě jména splývají] byl podle legendy vznešeného rodu. Měl snad proto velmi snadný přístup ke králi [Iz 7,1n] a pěstoval přátelství s vysoce postavenými úředníky a kněžskými královského dvora [Iz 8,2]. Byl ženat [jeho manželka je označena jako prorokyně] a otcem několika synů, kterým dal symbolická jména, jež vyjadřují podstatu jeho prorockého poselství: Sear-Jašub [ostatkové obrátí se 10,21 ; 7,3] a »K-rychlé-kořisti-pospíchá-loupežník« [8,3]. Byl současník proroků Ozeáše a Micheáše. Vystoupil jako prorok asi 20 let po Amosovi v roce úmrtí krále judského Uzaiše [(780) 769-737] a na rozdíl od Amose, který, ač z Judstva, prorokoval v Izraeli, a Severoizraelec Ozeáše, který se rovněž soustředil na severní království, obmezil svou činnost asi ponejvíce na Judstvo, i když časem prorokoval také proti ostatnímu Izraeli [Iz 9,7-10,4; 5,26-30; 17,1-10]. Dočkal se vlády ještě tři dalších králů judských: Jotama [736-733], Achasa [733-718] a Ezechiáše [718-689]. Celkem působil přes 40 let, nejméně až do r. 701 př. Kr. Nezastával žádného veřejného úřadu; svými prorockými slovy však zasahoval i do veřejných událostí a do mezinárodní politiky.

Své povolání za proroka popisuje v 6. kap. Bůh mu zjevil svou svatost, jež nenávidí hřích a vyžaduje bezpodmínečné plnění svého zákona. Poněvadž národ izraelský i judsky proti této Boží svatosti hřeší [důkazem jsou útlak, sociální a mravní úpadek 2,6-4,1; 5,8-24; nevděčnost 1,3; 5,1-7; nedůvěra v Boží moc a spoléhání na velmoci Assyrii, Egypt 7, 4-9; 20; 30,1-5.15; 31,1-3; nedostatek pochopení, že to, co Bůh vyžaduje, nejsou oběti, ale spravedlnost 1,2-31], nemůže přijíti nic jiného než soud. Ten provedou okolní národy, neboť Bůh je také pánem všech králů a národů [1,2-7; 10,5]. A tak zvěštuje I. zkázu národa judského. Příčinu k vážnému vystoupení mu poskytl vláda slabého a bezbožného krále Achase, když přitáhl Rezin, král Syrský, a Pekach,

[254] Izaiášovo proroctví

král Izraelský, až k Jerusalemu [7,4-9]. Marně vyzýval Achase, aby spoléhal na Hospodina a nedbal na klamně rady svých ministrů [*Immanuel]. Jeho slova »neuvěříte-li, nestojíte« [7,9] jsou namířena proti politickým nadějím a žádají oddanou důvěru v Hospodina. Když Achas v předstírané skromnosti odmítl znamení [7,10-12], zvěstoval Izaiáš pád jeho domu právě prostřednictvím Assyrie, na niž Achas spoléhal. I. zvěstoval vždy jasně Boží vůli do měnicích se poměrů politických. Když za krále Ezechiáše povstala mezi Judskými strana, brojící proti poplatnosti králi assyrskému a radící ke spojenectví s Egyptem, vystoupil I. s největším důrazem proti ní a hrozbami snažil se krále odvrátiti od této politiky, jež se neptala na vůli Boží a spoléhala více na vnější sílu než na pomoc Hospodinovu [30,1; 31,1]. Stejně varoval před spojenectvím s králem babilonským proti Assyrii [29,9-15]. Když však rozdrážděn assyrský král Senacherib skutečně k Jerusalemu přitáhl a jeho služebníci popírali moc Hospodinovu [36,7. 14-21], posíloval věrného Ezechiáše [37,6-7. 21-35]. Boží pomoc skutečně přišla. Senacherib odcháel.

I. byl přísný karatel, podobně jako jeho předchůdce *Amos. Povzbuzoval však krále i lid v těžké době obležení Jerusalema. Tato jeho činnost a mnohá proroctví o nadějně budoucnosti, která byla spjata s jeho jménem, učinila v pozdějším podání z I. proroka útěchy a radosti. Tak znali »knížete proroků« Židé, a křesťané si ho vážili, neboť v jeho knize nalézají nejvíce mesiášských zaslíbení. I. bývá považován za původce této mesiášské naděje (*Immanuel). I když ví, že pád říše judské je neodvratný [dokladem mu byl pád Samaří [Iz 28,1-4] a Azotu, Egypta a Ethiopie], přece jen věří, že ostatky lidu, které přečkají vichřici Božího hněvu, budou obyvateli nového Jerusalema [1,26-27] s Mesiášem [9,1-6]. I. měl též podobně jako jiní proroci své učedníky [8,16], kteří připomínali, po případě doplňovali jeho prorocké výroky. Pozdní pověst vypravuje, že za krále Manassesa byl I. rozřezán pilou v dutém stromě. rt

Izaiášovo proroctví.

1. Ráz. Je to jedna ze čtyř rozsahem největších sbírek prorockých řečí SZ, pocházejících jednak od I., jednak od neznámých proroků v době předexilní i poexilní. Zatím co v knize Jeremiášově a Ezechielově je většina proroctví vázána nadpisy na postavu proroka a určitou situaci, jsou v knize I. z největší části proroctví bez tohoto zapojení. V tom se podobá spíše knize Dvanácti proroků a je jako ona sbírkou výroků různých proroků z různých dob, soustředěných kolem proroctví I., proroka z 8. stol. př. Kr. Není úplně jistoty, jakým způsobem tato kniha vyrostla. V každém případě je nutno si uvědomit, že ve starověku se dávali na otázku autorství jinak než my dnes. Jména prorokova není užito jako podpisu, nýbrž

nadpisu, t. zn. k vyjádření duchovní náplně celé knihy. Proto pod tímto jménem se dochovala slova i různých dalších, nám neznámých mužů Božích. Nešlo přece o člověka a jeho myšlenky, nýbrž o Hospodina a jeho vůli. Koho si vyvolil za mluvčího, je celkem vedlejší, hlavní je, že za řečeným stojí On sám. K nejstarším jádrům knihy náležejí patrně kap. 6-8, kde je nejvíc zmínek o osobním životě I. Menší sbírky proroctví, o jejichž autorech se odborníci rozcházejí, tvoří kap. 1-12 a 28-32. Kap. 13-23 jsou souhrnem proroctví proti cizím národům a duchovním veličinám. Apokalyptický oddíl [kap. 24-27] se považuje za nejmladší z celé knihy I., z pozdní již doby poexilní. Kap. 33 je proroctvím o liturgiích. Kap. 34-36 se obsahem podobají kap. 40 a násl. Dnešní kniha I. se skládá ze dvou podstatně odlišných částí: kap. 1-39; 40-66.

Ráz prvního dílu [1—39] ukazuje, že jde o větší nebo menší sbírky, jež byly později sebrány v jeden svazek. Už ta okolnost, že se nemluví v 1. kap. o povolání prorokově, nýbrž až v kap. 6., je příznačná. Není to tedy seřazení chronologické. Kap. 36-39 opakují látku z 2Kř. 18-20 a jsou doplněny o Ezechiášův žalm [kap. 38,9-20].

Druhá část 40-66 byla snad kdysi podle nedokazatelných domněnek připisována Jeremiášovi, ale tvoří součást knihy I., takže i tato proroctví byla přičítána I. Dnes se považuje za jisté, že tyto kapitoly byly napsány až v zajetí babilonském, jak to ostatně viděl už židovský učenec Ibn Ezra v 1. stol. a reformátor Kalvin v 16. stol. Neboť i Kyros je jmenován jménem [r. 549 př. Kr. dobyl Médie, 539 Babilona]. Iz 41,25 prorokuje pád Babilona, což ukazuje na situaci odvedenců mezi 549-538. Neznámý její autor se označuje jménem »Druhý Izaiáš«. Je také rozdílný, arci ne podstatný, mezi 40-55 a 56-66, takže mnozí v kap. 56-66 vidí třetí jednotku proroctví t. zv. Třetího Izaiáše, zatím co jiní považují tyto kapitoly za dodatky z různých dob.

Většina knihy I. je napsána v hebr. verších.

2. Obsah [podle prof. Beera]:

1., kap. 1-39:

A. *Proroctví proti Judovi a Jerusalemu*, kap. 1-12-

Úvodní soubor 1-2,4. a) Hřích Jerusalema 1,2-20 [nevědeckost, nepravá bohoslužba 1,11, trest], b) Milost Boží [1,27-2,4]: Sión se stane hlavním městem království spravedlnosti a míru.

Druhý soubor 2,5-4,1. a) Báseň o pýše celého národa [2,5-22], o pýše národních vůdců [3,1-15] a jerusalemských žen [3,16-4,1]. b) Vsuvka o mesiášské době [4,2-6].

Třetí soubor [6—9,6] obsahuje nejvíce událostí ze života prorokova, a) Výhrušná kázání, zarámovaná do vypravování ze syrsko-efraimské války 6—8. Povolání Izaiášovo 6. Král a prorok 7. [Sear jašub, Immanuel]. Lid a prorok 8. b) Proroctví o obnovení pospolitosti lidu judského po pádu cizí nadvlády, o narození Mesiáše a o jeho království 9,1-6.

Čtvrtý soubor: kap. 5, 1-24+10, 1-4;

9,7-20+5,25-30; 10,5-12,6. a) Izraelův hřích, trest a útěcha. - 1. Podobenství o neúrodné vinici [5,1-7]. - 2. Příklady znepravění národa [5,8-24+10,1-4]. - 3. Proroctví proti říši 9, 7-20+5,25-30. - 4. Izraelova útěcha [10,5-12, 6]. Pád pohanství [10,5-34]. Mesiáš [11,1-6]. Epilog 12.

B. Proroctví proti okolním národům, kap.. 13-23 [mimo. 22]. - a) Proti. Mesopotamii. 13; 14,1-27; 21,1-10. - b) Proti palestinsko-syrským národům. 15-17;. 21,11-17;. 23.. - c) Proti Damašku. 17,1-3 a Izraelovi. 17,4-11. d) Proti národům africkým 18-20.

C. Proroctví o posledních dnech, 24-27. - a) Negativní známky. 24. *- b) Positivní. známky) 25,6-8; 27,1,12-13. - c) Písně vsunuté 25,1-25,9-11-; 26,1-19; 27,2-5; 27,7-11. b)

D. Proti politice. vůdců národa, 28-31 a 22. - Soud nad Samařim 28,1-4 [zaslíbení o ostat cíc 28,5-6]. - b) Nad Judstvem 28, 7-22. - c) Vsunutá píseň. o podivuhodném vedení Boží 28,23-29. - d) Proti Jerusalemu 29, 1-8. - e) Proti spojení s Egyptem 30-31. - f) Pád cizího úředníka 22,15-25. - g) Nové ob ležení Jerusalema 22,1-14 [r. 701].

E. Proroctví o posledních dnech 32-35.

F. životopisná sdělení o Izaiášovi, 36-39; větší nou jako. v. 2Kr. 18,13-20,19.. Jen. Iz. 38, 9-20 je t. zv. píseň Ezechiášova.

II. 40-55. Izaiášovo proroctví [39,5-8] o zajetí lidu se splnilo. Izrael byl odveden do Babylona. Po několika letech však se přiblížil pád Babylona. Perský král Kyros nastupuje na trůn [538-529]. Nový Izaiáš prorokuje o navrácení lidu.

A. Úvod 40,1-11. - a) Radostná zvěst [40, 1-2]. - b) Příprava k návratu [40,3-5]. -c) Příchod do vlasti [40,9-11]. - d) Povolání prorokovo [40,6-8].

B. Záruka, prostředníci a příjemce. spásy. 40, 12-48,22.

a) Záruka spásy: Bůh 40,12-31.

b) Příjemce spásy. - 1. Izrael 41,8-20 [červíček Jákobův 41,14-16].. Hluší. a slepí v Izraeli 42,10-23. Izraelovo vykoupění 43, 1-8. Izrael. svědectvím vítězství Božího nad modlami. 43,9-13.. Bůh. odpouští. Izraelovi z pouhé milosti 43,22-28. Vylití Ducha milosti 44,1-5. Bůh jediným Bohem 44,6-23. - 2. Po haně 45,14-25. Bůh vítězem nad modlami 45, 14-17. Spol. nár. 45,18-25.

c) Prostředníci spásy: - 1. Kyros 41, 1-7. 21-29. Písně o Kyrovi 44,24-28; 45,1-8; 45,9-13; 42,5-9. Pád Babylona 46-48. - 2. Služebník Boží. Čtyři písně o Božím služebníkovi 42,1-4; 49,1-6; 50,4-9; 52-53.

C. Spása 49-54. a) Bědná přítomnost a slavná budouc

nost 49,7-50,3, a to pohany obdivovaný návrat 49,7-13; štěstí Nového Siona 49,14-21; Izrael a pohané 49,22-26; Bůh je manželem Izraelovým 50,1-3.

b) Jistota Boží pomoci je útěchou v utrpení Siona 51,1-52,12.

c) Věčný mír a jeho ovoce 54. Moc a množství. nových. obyvatel. Siona. 54,-110.

Vnější a vnitřní statky nové smlouvy 54,11-17. *D. Výzvy k přijetí spásy* 55. - a) Výzva k přistoupení k nové smlouvě 55,1-5. b) Zakončení 55,6-13.

III. 56-66. Izrael se skutečně vrátil, avšak ne jako veličina politická, nýbrž duchovní! Odvažné naděje 1 z 40-55 se týkají doby eschatologické. Je třeba povzbuzení, výzev i napomenutí, aby lid pro trdnou přítomnost neztratil víru v blaženou budoucnost.

A. Uzlosti, napomenutí i kárání 56-59.

Podmínky pro přijetí přistupujících: zachovávaní. zákona, zvl. soboty. 56,4,6.

Básně proti vůdcům národa 56,9-12; proti modloslužebníkům 57,1-13; útěcha pro zkroušené a potřené srdcem 57,14-21. - c) Liturgie 58-59; 63,1-6, a to postní kázání 58,1-12; o sobotě 58,13-14; kázání kající 59.

B. Povzbuzení, útěcha, zaslíbení 60—66.

a) Zaslíbení pro Jerusalema 60,1-4.19-22. 5-18, pro obyvatele Siona 61,1-11. Izraelovy výsady ve světě 61,4-7. Prosba za urychlení spásy 62,1-12. - b) Nařikání, prosba a vyslyšení 63,7-65,25. - c) Odmítnutí připravované stavby chrámu [od Samaritánů?] 66,1-4. - d) Poslední dnové 66, 5-24.

V roce 1947 byl nalezen v jeskyni u Ain Fašchy při severovýchodním břehu Mrtvého moře m. j. hebrejský rukopis knihy Izaiášovy, pocházející patrně z 2. stol. př. Kr. Je to svitek, psaný čtvercovým písmem na kůži, dlouhý přes 7 m, a obsahuje v 54 sloupcích celý text knihy Izaiášovy. Ve srovnání s t. z v. textem masoretským dnes užívaným, jenž pochází z doby asi o tisíc let mladší, jeví tento starý text mnoho rozdílů pravopisných a značný počet mluvnických, ale málo takových, které by měly vliv na obsah. Poskytuje obraz textu rozšířeného mezi lidem a je nejvýmluvnějším svědectvím pro věrnost biblického podání! Nesporně patří tento nálezk k nejvýznamnějším v oboru SZ dosud učiněným.

Izák [= On (Bůh?) se směje nebo smíšek, Gn 17,19], syn Abrahamův, kterého porodila Sára v Gerar, když Abrahamovi bylo 100 let. Byl nevlastním bratrem Izmaelovým a manželem Rebeky, dědicem zaslíbení, daných Abrahamovi [Gn 17,19-21]. Přesto, že ve SZ máme patrně několik vrstev vypravování o životě I., jak se uchovala při různých svatyních [jednu vrstvu tvoří domněle Gn 18,9-15; 21, 1-7; 24; 25,5.11; 26 a 27; druhou snad 22, 1-14; 27,11.17.20-22; třetí 25,19n.26; 27, 46-28,9; 35,27-29], přece jen lze sestavit přibližný průběh vnějšího života I-ova. Na znamení smlouvy s Bohem byl obřezán [Gn 21,4]. Když povyrostil, stal se nástrojem zkoušky Abrahamovy víry. Měl být obětován [Gn 22, 1-14; 26,5; sr. Žd 11,17n. *Humno Aravnovo] jako důkaz věrnosti a oddanosti Abrahamovy. Když mu bylo 36 let, zemřela jeho matka Sára. Abraham poslal svého nejvěrnějšího služebníka, aby přivedl nevěstu z domu praotců

[256] Izar-Izmaiáš

v Mesopotamii. Byla to Rebeka, dcera Abrahama bratrance Lámana [Gn 24]. Avšak teprve po dvacetiletém manželství se mu narodili dva synové, Ezau a Jákob. Pro hlad musel se usadit v krajině filistínských kmenů v Gerar [Gn 26, 1n]. Zde vydával Rebece za svou sestru, což ovšem bylo včas odhaleno. Nevíme, je-li to dubletta vypravování o *Abrahamovi anebo úmyslná ukáзка, jak hřích otcův přechází na syna. Pětasedmdesátiletý pochoval Abraham v jeskyni Machpelah. V Gerar nabyl značného jmění přes počáteční nesnáze s Filištínskými o studně [Gn 26,20nn]. Snad se v této době odstěhoval do Bersabé, kde uzavřel smlouvu s šejkem Abimelechem. Stáří I-ovo bylo zkaleno nehodou mezi jeho syny. Jákob musel uprchnouti do Pádan v Sýrii ke svému strýci. I. však se dočkal jeho návratu a smíření s bratrem [Gn 35,27]. Dožil se 180 let [Gn 35,28] a pohřben byl rovněž v jeskyni Machpelah. Zajímavá je poznámka Gn 31,42.53, kde se mluví o Bohu Izákovu jako o »strachu Izákovu«, jiní to vykládají jako »Příbuzný Izákův«; Jde tu o Boha otců, který svým mnohotvárným dílčím zjevením ukazoval svou neobsažitelnost a připravoval si svoje vyvolené pro plné zjevení v plnosti času [sr. Žd 1,1].

I v NZ máme několik zmínek o I. [Ř 9, 7.10; Ga 4,28; Žd 11,17n; Jk 2,21] jako typu trpělivé lásky, víry a poslušnosti.

Izar. - I. Syn Káhatův z pokolení Leví [Ex 6,18.21; Nu 3,19; 16,1; 1Pa 6,2.18.38; 23,12.18], po němž se jmenuje čeleď Izaritská nebo Izarská [Nu 3,27; 1Pa 26,23.29]. - 2. Vedoucí jednoho z levitských sborů [1Pa 25,11] zpěvákých, majícího jméno Zerí ve v. 3.

Izibibenob [= bydlící v Nób?], syn obra filistínského Rafy, jenž byl zabit od Abizaie, když útočil v bitvě na Davida [2S 21,16-17].

Izbozet [= muž hanby, původně: muž Bálův; Bozet (hebr. *Bošet'*) stojí místo Bál (hebr. *Ba'al*) na znamení odsouzení kultu Bálův. Jiní tu vidí vlivy babylonské, ale jejich výklad je málo pravděpodobný: Podle nich se snad ožívá v tomto jméně jméno babylonské bohyně Bašt, Bošet], nejmladší ze čtyř synů Saulových a legitimní jeho nástupce po nešťastné bitvě na hoře Gelboe. V 1Pa 8,33 a 9,39 sluje Ezbal - muž Bálův. Jak již výše vysvětleno, bylo později slovo »Bál« z náboženských důvodů pozměňováno ve slovo jiné, [zpravidla »bošet« = hanba], aby jméno pohanského boha nemuselo být ani vyslovováno. Tak prý došlo k proměně Ezbala za Izbozeta. Sedm let bojoval o trůn Saulův s Davidem. Nakonec se musel uchýlit do zajordánského Mahanaim, kde zrazen Abnerem, svým dosavadním spojencem, došel záhy konce, byv zavražděn dvěma vojevůdi. Abner přešel k Davidovi, ale zde byl zavražděn zárlivým Joabem. Avšak ani Joab neušel trestu, byv zabit ve spaní dvěma hejtmany z pokolení

Benjamin. David dal oba tyto hejtmany popravit. Tak byl zbaven téměř všech, kdo nějak souviseli se Saulem a s jeho domem [2S 2, 8-4,12].

Iziáš*Isia3.,Jeziáš2.

Izliáš, syn Elpálův z pokolení Benjamina [1Pa 8,18].

Izmael. [= Bůh. vyslychá, vyslychejž].

1. Syn Abrahamův a Agar, egyptské otrokyně, narozený v Mamre, když bylo Abrahamovi 86 let [Gn 16,15-16]. Ve třinácti letech byl obřezán [Gn 17,25], později z podnětu Sáry vyhnán spolu s Agar, když se narodil Izák [Gn. 21,9-21]. Usadil se na poušti. Fárán, v severní části poloostrova Sinajského, oženil se s Egyptankou [Gn. 21,20n], jež se stala matkou dvanácti synů a dcer.O pozdějších letech I. víme málo: byl přítomen pohřbu Abrahamovu [Gn 25,9] a zemřel v 137 letech [Gn 25,17-18]. Jeho dcera Mahalat se provdala za Ezaua [Gn 28,9;], Někteří se domnívají, že vypravování o Izmaelovi je vlastně vypravování o kmenu Izmaelců, ale podrobnosti jsou příliš osobní, aby mohly být vztahovány na kmen. Je však možné, že několik kmenů na poloostrově Sinajském přijalo jméno Izmaelovo za své buď ze skutečné kmenové příbuznosti [matka Egyptanka, žena Izmaelova rovněž Egyptanka] anebo z důvodů náboženských [konfederace dvanácti kmenů na podkladě náboženském Gn 17,20; 25,12-16]. V Gn 37,28n; Sd 8,24.26 jsou Izmaelci ztožňováni s Madianskými [avšak sr. Gn 25, 1.4.13]. Pismo je pokládá za syny Abrahamovy nižšího řádu. Brzy se jméno Izmaelců z Písma vůbec ztrácí. [1Pa 2,17; 27,30], někde je užíváno dokonce jako označení, kteréhokoliv Izraelcům nepřátelského národa [Ž 83,7]. Byl synem světské moudrosti, ne víry [Gn 16,1 -4].

2. Syn Azela, potomka Saulova. [1Pa 8,38; 9,44].

3. Vévoda judského domu Zebadiášova [2Pa 19,11].

4. Setník z pokolení Judova, syn Jochananův, který pomáhal Jojadovi při nastolení Joasově [2Pa 23,1].

5. Syn Netaniášův. [Jr 40,8.14.15; 41,1.18; 2Kr 25,23-25], který lstivě zavraždil Godoliáše, prvního správce Jerusalema, po pádu říše judské. Současně povraždil, z pohnutek nábožensko-politických, 70 mužů ze Sichem, Sílo a Samaří, kteří právě obětovali pokojné oběti v Masfa. Když vraždy vešly v známost, utekl I. s osmi žoldněři ke králi Baalis Ammonskému. O jeho dalším životě není nic známo.

6. Kněz, syn Paschurův, který manželku-cizozemku na rozkaz Nehemiášův propustil [Ezd 10,22].

Izmaelitští se proslavili jako lukostřelci [Iz 21,17] a obchodníci, kteří prostředkovali mezi Galádem a Egyptem [Gn 37,25-28]. Arabové se dovolávají podobně jako Mohamed původu izmaelitského. *Izmael.

Izmaiáš [= Hospodin slyší nebo vyslyšíž], syn Abdiášův, velitel vojska z pokolení Zabulonova [1Pa 27,19].

Izmachiáš [= Hospodin podpírá], jeden z dozorců nad zásobami chrámu v době Ezechiášově [2Pa 31,13].

Izrael má své jméno podle svého praotce Jáko, který dostal od Hospodina jméno I. [Gn 32,28]. Smysl tohoto jména je podle bibl. etymologie »Bůh bojuje«. Novější vědecký výklad se kloní k překladu »Bůh vládne«. I. se nazýval též »synové Izraelovi« [Ex 1,9; 3,13 a j.] a používal pro sebe název »lid« [ám, Ex 1,9; 1S 9,16 a j.], jenž značí společenství nejen politické, nýbrž i náboženské. Stejným výrazem označuje SZ i jiné národy, ač v pozdějších knihách sz je tento výraz rezervován jen pro Izraele.

I. byl lidem, jemuž se zjevil Hospodin, jenž od Hospodina dostal zaslíbení i Zákon, s nímž uzavřel Hospodin smlouvu. To vše jsou rysy »církvní«, ale přesto není přesně mluvit o I. jako o *církvi. Tento výraz je nejlépe vyhradit lidu nové smlouvy, t. j. církvi novozákonní [křesťanské]. Mimo to byl I. po celou dohlednou dobu své existence společenstvím, které bylo vázáno také pouty pozemského soužití podobně jako jiné starověké národy. Proto mnozí mluví o I. jako o národu. I to je však nepřesné. V SZ není pojmu »národ« v dnešním slova smyslu, neboť obsah tohoto pojmu se během věků velmi hluboce změnil, takže užití tohoto výrazu o I. takřka nutně svádí k nesprávným představám. Proto je nejlépe nevázat se na žádný z uvedených výrazů, nýbrž v soulase s biblickým užitím mluvit prostě o I. neboli o synech Izraelských nebo o lidu Izraelském, a pokusit se vystihnout, jak tato v posledu jedinečná pospolitost v průběhu svých tak proměnlivých osudů projevovala jednotlivé »církvní« i »národní« rysy.

I., lid Hospodinem vyvolený a spojený s ním smlouvou, byl pospolitostí, jež žila určitým způsobem i po stránce hospodářské, sociální, politické a kulturní, stýkala se, ať již přátelsky či nepřátelsky, s okolními národy, takže je možno psát i její dějiny. Zatím co o národech v nejbližším sousedství I. se ví poměrně málo, I. sám nepřetržitě zachovával ústně a později i písemně vědomí o své minulosti. A zatím co v dějinách jiných národů se musejí události a jejich sled pracně a nejistě sestavovat z nahodilých nálezu starých památek, je izraelské podání minulosti celkem plynulé a zvládnuté jednotným duchem. Avšak bibl. zprávy o I. nejsou psány ze zájmu historického. Jejich cílem bylo ukázat následujícím pokolením, jak si Hospodin vyvolil svůj lid a jakým způsobem jej dále vedl, jak se tento lid často svému Pánu vzpíral a jak jej Bůh zase vedl ke smlouvě a k poslušnosti. Tento cíl ovládá i způsob podání, výběr událostí, jejich zdůvodnění, skloubení a hodnocení. Základem podání takto učeného a zformovaného jsou ovšem jisté dějinné skutečnosti, jež jsou tu zachovány celkem s pozoruhodnou mírou spolehlivosti. Víra, že se Hospodin zjevuje v dějích svého lidu, že s tímto lidem jedná v soudu i milosti, vedla tak k tomu, že I. jako

Izmachiáš-Izrael [257]

jeden z prvních starověkých národů vytvořil ucelený způsob zpracování a výkladu své minulosti. Nevedl jej však zájem historický v novodobém slova smyslu, a proto se ke SZu nemá přistupovat především s otázkou po dějinných událostech samých o sobě. SZ je zřejmě také »historickým pramenem«, ale není to jeho základní úmysl ani podstata jeho poslání a smyslu.

Vlastní izraelské podání považuje tedy I. za lid, jenž patří Hospodinu, svému Bohu a Pánu, ale po stránce vnější je obdobný národům jiným, zvláště v době královské. Ve starověku bylo u všech národů náboženství a kult ne-li přímo nejvýznamnější, tedy jednou z hlavních složek. Tak Ghámos byl bohem národa moabského podobně jako Hospodin izraelského [viz nápis krále Mésy, u Biče III, 279n]. Kočovný kmen nebo sdružení takových kmenů nemusely mít ani své stálé území, a přesto byl považován za samostatnou jednotku, kterou bychom dnes mohli označit jako jednotku národní. I. v době předkrálovské byl takovým společenstvím dvanácti kmenů, jež spojovala péče o společnou bohoslužbu. Stejným dvanáctičlenným společenstvím byl patrně i Edom [Gn 36,10-14], podobná společenství měli asi též Aramejci [Gn 22,20-24]. Známější jsou nám takové dvanáctičlenné amfiktyonie [spříseženstva ustavená a udržovaná na bohoslužebném základě] kolem svatyní ve starém Řecku a v Itálii, na př. delfská. Sdružení kmenů či měst na základě společné bohoslužby nebylo tedy ve starověku ničím neobvyklým, naopak i spolky s účelem vysloveně politickým se mohly tvořit kolem náboženského střediska. Až do zkázy království Judského [586 př. Kr.] se izraelské společenství svou vnější formou a strukturou viditelně nelišilo od okolních kmenů a národů. I po ztrátě státní samostatnosti byl Juda pak společenstvím, jehož členství bylo dáno především pokrevním původem. Teprve v diaspoře rozptýlené skupiny židovské, jež často jazykově i kulturně podléhaly svému okolí, vytvářely společenství, k němuž se ve větší míře mohli nábožensky připínat i příslušníci jiných národů. Tato tendence na straně pohanů byla posilována náboženským synkretismem a kulturním kosmopolitismem v porečtěném Orientě a později v říši římské v posledních stoletích před narozením Kristovým, zatím co ve starší době národů a náboženství spolu nerozlučně souvisely.

Lze tedy pozorovati, že čím více byly ostatní složky národní existence vnějšími okolnostmi potlačovány, tím více zdůrazňoval I. své poslání náboženské jako důvod a oprávnění své zvláštní existence. Vycházela tím na světlo vnitřní odlišnost vztahu I. k Hospodinu a ovšem zejména zvláštní od ostatních božstev zřetelně odlišená povaha Hospodina samého, která byla základem existence I. i v době, kdy se navenek tak velice podobal ostatním národům. Jestliže však bychom u I. přehlíželi

[258] Izrael

jeho pozemskou »národní« existenci, uniklo by nám i mnoho hodnot a pravd náboženských, jež se právě v této jeho dějinné existenci konkrétně projevily. Vyjadřuje se tu konkrétnost zjevení Božího, které se týká celého reálného života lidského, duševního i tělesného, osobního i pospolitého, nikoli nějaké ideální oblasti. Tato všeobšíhlost Božího sklonění ke skutečnému člověku vrcholí v nz zvěsti o Ježíši Kristu jako Slovu tělem učiněném [J 1,14].

Pro porozumění dějinám I. je nutno uvážit, že sz podání takto zdůrazňuje náboženské poslání I, a křesťanské pojetí I. pochopitelně a oprávněně zdůrazňuje též toto duchovní poslání, na něž křesťanská církev navazuje. Skutečnost, že vedle této duchovní dědičky existuje dodnes »Izrael podlé těla«, jenž chce býti dědicem starého I. nejen po stránce duchovní, nýbrž i národní, nás však musí upozorňovat na důležitost zachycení I. jakožto konkrétního společenství.

Mimobiblické zprávy o dějinách Palestiny [starověcí dějepisci, nálezy při vykopávkách a pod.] pomohou osvětlit nejednu jednotlivost v dějích I. a zejména nám umožňují výrazněji poznat způsob života, jimž se tehdejší svět, i I., vyznačoval, takže jsou vítaným doplněním biblického podání, ale samu vlastní podstatu I. a jeho základní poslání můžeme pochopit toliko z tohoto podání samého.

SZ sám poskytuje značné množství časových údajů, založených na historických danostech i theologických hlediscích. Tyto údaje jsou vesměs relativní, pro absolutní zařazení je nutno použití dat mimobiblických.

1. Rozdělení dějin Izraele. Podle obsahu dějin a podle rázu podání o nich možno rozčlenit dějiny izraelské v tato období:

- a) Před obsazením Palestiny [tradice o pra otcích, Mojžíšovi atd., obsažená v pěti kni hách Mojžíšových] — asi do 13. stol. př. Kr.
- b) Obsazení Palestiny Izraelem [kniha Jozue] - asi 12. stol.
- c) I. v Palestině vedený soudci [kniha Soudců, k čemuž lze přiřadit pokus Saulův o organi- saci království 1S] — 11. stol.
- d) Království Davidovo a Šalomounovo nad celým Izraelem [2S; 1Kr] - 10. stol.
- e) Rozdělená království izraelské [do r. 722] ajudské [dor. 586], 1 a 2Kr.
- f) Zajatí. babylonské. a obnova. společenství judského pod vládou perskou [Ezd, Neh] - 586-332 př. Kr.
- g) Období nadvlády Alexandra Velikého a jeho nástupců. — [skrovné. zprávy. u Josefa Flavia a j.] - 332-168 př. Kr.
- h) Povstání makkabejské a obnova státní samostatnosti [knihy Makkabejské, Josefus Flavius] - 167-63 př. Kr.
- i) Období římského vlivu a vlády [od 63 př. Kr.] - [Josefus Flavius, zmínky v NZ a j.]. j) Poslední marné pokusy o nabytí samostatnosti za války židovské [66-70 po Kr.] a povstání Barkochbova [131-135 po Kr.] - [pro

židovskou válku Josefus Flavius, pro další jen roztroušené zmínky].

2. Před příchodem do Palestiny, [a] Podle starozákonního podání otcové Abraham [příšlý z Mesopotamie], Izák a Jákob žili jako kočovníci v Palestině, na území, jež se později podle zaslíbení stala jejich vlastí. Odtud Jákobův rod se odebral za Josefem do Egypta a tam se rozmnožil I. v početný lid. Když I. byl pak utiskován Egypťskými, vyvedl jej Hospodin skrze Mojžíše, zachránil je při přechodu Rudého moře a uzavřel s nimi smlouvu sinajskou. Podrobným zákonem byla předepsána bohoslužba, životní řád i soudní právo.

V tomto biblickém podání jsou obsažena vyprávění, jež mají své jádro v skutečných dějinných událostech, i pověsti, jež jsou svým původem spíše bájemi, mythy. Rozlišit je by bylo nesnadné, neboť jednak mythus se vykládá někdy historicky, jednak historie sama se v určitém podání stává mythem. Jisto je, že úkolem tohoto souboru, jak jej máme v Pěti knihách Mojžíšových, je ukázat, jak Hospodin si vyvolil svůj lid a jak jej vedl.

Je zcela jisté, že Izraelci byli před svým příchodem do Palestiny kočovníky, ale ne takovými, kteří tráví svůj život stále na stepích a okrajích pouští. Byli spíše polokočovniki, kteří se snažili usadit v kulturních oblastech, jakmile se naskytne příležitost, a přejít k životu zemědělskému. Podobní kočovníci se na okraji Palestiny vyskytovali od dávných dob až do dneška. Z babylonských a egypťských záznamů máme zprávy o t. zv. Chabiru a pod., kočovnících, kteří se v první půli 2. tisíciletí před Kr. pohybovali ve stepích na okraji na hranicích Babylonie, Palestiny a Egypta a snažili se někdy násilím, někdy mírně proniknout do těchto oblastí. Jméno těchto lidí je ne-li totožné, tedy podobné jménu Hebrejců, kterého Izraelci v některých případech o sobě používali. Označení jejich řeči jako hebrejské se vyskytuje až v pozdních dobách. Ve SZ se jazyk, kterým mluvil I., označuje jako »kananejský« [Iz 19,18], »judský« [2Kr 18,26 a 28; Neh 13,24]. SZ zachovává podání o aramejském původu Izraele [Dt 26,5; Kraličti: syrský]. I. byl patrně částí této veliké a rozšířené skupiny a přijal po usazení v zemi Kananejské nářečí místního obyvatelstva. Jazyk předexilního Izraele byl tudíž shodný s jazykem kananejského obyvatelstva Palestiny.

Do Egypta se dostala zřejmě jen část pozdějšího I., patrně jen kmen Josef, ale celý I. považoval podání o egypťském pobytu a východu z něho za svou společnou minulost.

U postav Abrahama, Izáka a Jákoba soudí někteří badatelé, že jejich příběhy jsou vlastně historií kmene, soustředěnou do osoby náčelníka. Také rysy postavy Mojžíšovy jsou do té míry obestřeny mythem, že není snadno spolehlivě určit, jaké je v podání o něm dějinné jádro. Podání zdůrazňuje smlouvu Hospodinovu s I. a zákonodárné dílo Mojžíšovo pod horou Sinai [Oreb]. Do osoby Mojžíšovy, do

Příchod 37 semitských kočovníků z kmene Amu do Horního Egypta. Přinášejí místodržitelé východní pouště Chnumhotepovi II. dary: antilopy a barvivo na lícidla. Jejich vůdce je označen: „Abeša, pán hor“. Nástěnná malba z Chnumhotepova hrobu v Beni Hasan. Kolem 2000 př. Kr.

těchto dějů a míst jsou soustředěny všechny zákonodárné části, staré i novější, rázu posvátného i spíše světsky právního.

Jisté je, že kmeny, vytvořivší I., měly velmi pevný životní a mravní řád, jen takový umožňoval vůbec život kočovníkům. Kromě tohoto řádu byly kmeny I. spojovány společnou bohoslužbou na určitém posvátném místě. Biblické podání vidí vznik I. jako lidu Božího v smlouvě sinajské, klade tedy vznik I. před příchod do zaslíbené země. Význam toho není oslaben okolností, že se společenství izraelské plně vyvinulo až za pobytu v Palestině.

3. Obsazení Palestiny, [b] Podle knihy Jozuovy obsadil I. Palestinu jednotným, soustředěným náporem, takže již sám Jozue ji mohl rozdělit mezi 12 kmenů I. Podrobné líčení bojů v první polovině této knihy [Joz 6-10, 27] se vesměs týká jen území a kmene Benjaminova. Další zprávy v knize Soudců i tradice, obsažené v jiných knihách sz spolu s nálezy archeologickými svědčí však o tom, že I. pronikal do země zaslíbené jen pomalu a postupně. Polokočovně kmeny někde bez boje obsazovaly opuštěná nebo řídké zalidněná území [Juda, Efraim], někde se jim podařilo vyvrátit kananejská města a zmocnit se jich [Jericho, Hai], někde uzavírali smlouvy s kananejskými obyvateli měst [Gabaon], někde se dostali dokonce i do jejich područí [Izachar, Gn 49,15]. Na jihu a ve středu Palestiny se izraelské kmeny pevně zachytily, avšak některá města, na př.

Jerusalem, jim velmi dlouho odolávala. Situace byla pro I. celkem příznivá, neboť velmocí egyptská i mesopotamské právě v době izr. okupace do této oblasti příliš nezasahovaly, a v Palestině nebylo větší moci, která by jejich postup mohla zastavit. Bohoslužebným střediskem sdružených 12 kmenů se stalo posvátné místo u Síchemu [Joz 24].

Starozákonní podání líčí, jak obyvatelé dobytých kananejských měst [na př. Jericha, Joz 6,21] byli vyhubeni. Je nutno pamatovat, že základním důvodem toho byla náboženská, kultická neslučitelnost: bylo nutno odstranit modly, znemožnit cizí kult. S modlami ovšem padli i jejich ctitelé a obhájci. Ze soudobých zpráv na př. assyrských, moabských a j. je zřejmé, že podobný tvrdý postup nebyl tehdy ničím neobvyklým. U I. však šlo jen o období poměrně krátké. Jeho víra v Hospodina jako svrchovaného Pána bránila tomu, aby chtěl své protivníky hubit vlastními silami. Jestliže však tato možnost přece jen nebyla úplně vyloučena, je to znakem staré smlouvy, kdy je lidu Božimu ještě dovoleno to, co už není možno lidu, žijícímu v vítězství v Ježíši Kristu už dovršeného [K. Barth].

4. Doba Soudců a Saulova [c], V době t. zv. soudců I. pronikal dále a zmocňoval se postupně dalších území a měst. Přes nevelkou soudržnost kmenů měl v tom většinou úspěch. V kritických dobách se ujímali velení a vlády t. zv. soudcové [Sd 1-12], kteří však nebyli

[260] Izrael

stálým zařízením, nýbrž po vykonání úkolu, k němuž byli Bohem povoláni, vraceli se do svého místa a soudili a radili jen v menších záležitostech. I., jenž obsadil Kanaan, byl kulturně níže než obyvatelé kananejských měst, a trvalo dlouho, než hmotná kultura zase dostoupila takové výše jako před izraelskou okupací. Avšak tím, že I. měl řád od svého Boha daný a že se jím snažil skutečně v životě řídit, cítil oprávněně svou duchovní převahu nad obyvateli kananejských měst. Víra v Boha jakožto původce a ochránce řádu, určujícího život společnosti, dávala I. především převahu v ohledu náboženském proti usedlému zemědělskému obyvatelstvu kananejskému, které ctilo své bohy jako přírodní síly, jež dávají vzrůst obilí a plodům. Přes vyvinuté obřady a básně toto náboženství, srostlé s půdou, bylo překonáváno izraelskou vírou a poslušností vůči Bohu řádu, vzdálenému, avšak vládnoucímu; tuto poslušnost si přinesl I. z pouště.

Avšak když se I. svým způsobem života, zemědělským a městským, přizpůsoboval Kananecům, přizpůsoboval se nutně i nábožensky. Začal Hospodina ztotožňovat s Bálem a ctít vedle něho i jiné bohy a bohyně, vykonávat obřady k zajištění sklizně a plodno-sti, jimž se naučil od Kananeců. Život I. v Palestině je pak do značné míry určován tímto napětím.

I. žil v době soudců bez pevné ústřední vlády. Abimelechův pokus o zřízení království [Sd 9] byl jen místní a chvilkový. Teprve fílištinské nebezpečí si vynutilo pevnější semknutí i kmenů. Fílištínští pronikali v stejné době jako I. od pobřeží do vnitrozemí, tedy opačným směrem. I. v bojích s Fílištinskými podléhal, ztratil i truhlu úmluvy [1S 4] a město Sílo se svatyní bylo vyvráceno [Jr 7,12]. Za účasti soudce Samuele povolal lid i. za krále Saule z kmene Benjaminova [1S 8-10]. Saulovi se podařilo osvobodit I. od Fílištinských i od jiných nepřátel, avšak padl v bitvě proti Fílištinským na hoře Gelboe. Saul podle bibl. podání neprovedl žádné pronikavé změny správy. Jeho vláda byla téměř stejného rázu jako panování soudců nad I., takže lze ji přiřadit k tomuto období. Ovšem nepřehlédněme zásadní rozdíl v tom, že soudcové stáli plně ve službě Hospodinově jako první z rovných, kdežto u krále bylo vždy nebezpečí, aby si po způsobu ostatních králů orientálních neosoboval božnou povahu a aby se tedy nestavěl nad lid jako jeho prostředník, ne-li přímo jako zástupce Boží. Starozákonní podání na toto nebezpečí zřetelně upozorňuje [1S 8,6-7. 11-18] a ukazuje také, jak Saul mu nejednou podléhal: nedbal Božích příkazů, jednal svévolně, vsahoval do působnosti kněžské [1S 13, 8-14; 15,9-35]. V tomto znamení začíná pro I. nové období - královské. *

5. Společné království za Davida a Šalomouna [d]. Království se všemi jeho dů

sledky zřídil arci teprve David z pokolení Judova. Uplatnil se jako válečník již za života Saulova, a když jím byl vypuzen, shromáždil oddíl lidí sobě blízkých a s ním se pak dal do služby fílištinského krále Achise [1S 27]. Fílištínští pak neměli námitek, když se po smrti Saulově jejich vasal David usadil v Hebronu jako vládce nad kmenem Judou [2S 2]. Po smrti Saulova syna Izboseta přijal celý I. Davida za krále [2S 5]. Ten pak dobyl města Jerusalema, v němž dotud obývali Jebusejci, a učinil z této pevnosti, položené mezi územím judským a sídly ostatních kmenů i., svou rezidenci [2S 5,6-18]. Tím, že David sem přenesl i truhlu úmluvy, učinil z Jerusalema i bohoslužebné středisko celého I. [2S 6]. Jerusalem byl již v době pohanské náboženským střediskem a byl sídlem králů, v jejichž dědictví se uvázal David, a z tohoto místa mimo území kmenů i. vybudoval své panovnické sídlo s palácem a úředními a vojenskými budovami. Útoky Fílištinských, kteří pozdě zjistili, že jejich bývalý vasal se stal panovníkem celého I., David odrazil [2S 5,17-25]. Jako obvykle se děje, po vítězné obraně zahájil i David výboje proti sousedům. Egypt i Mesopotamie byly zaměstnány vnitřními spory a v Sýrii ani v Palestině nebyla v té době žádná větší mocnost, takže si David mohl podmanit Idumejce, Moába, Ammonitské, Aramejce a vytvořit říši od Akabského zálivu až na sever za Damašek, nejmocnější stát v syrskopalestinském prostoru [2S 8,1-14]. Těchto úspěchů dosáhl David s pomocí vojska převážně žold-něrského, v němž bylo mnoho lidí cizích původu. David vytvořil i vnitřní organizaci této veliké říše [2S 8,15-18]. David tedy z trosek I. stálo. ohrožovaného, vybudoval mocný stát.

Nesnadná otázka nástupnická byla vyřešena tím, že ještě na sklonku života Davida nastoupil na trůn jeho syn Šalomoun [1Kr 1]. Nerozšířoval již i. moc válkami, ba některá území se zase časem oddělila, avšak upevňoval vnitřně svou vládu, ustanovil 12 vladafů nad územím i. [2Kr 4] a budoval svatyně, pevnosti a vojenské základny. Šalomoun vystavěl též chrám Hospodinův v Jerusalemě a tím ještě více zdůraznil význam svého sídla i jako bohoslužebného střediska [1Kr 5-8]. Nákladný způsob života na dvoře Šalomounově a velké jeho stavby si vyžádaly značných nákladů i zavádění pracovní povinnosti, což zavádávalo příčinu k nespokojenosti [1Kr 12,4]. Avšak období Šalomounovo, jež po válkách Davidových mohlo překročit k vnitřní výstavbě, nebylo co do vnějšího lesku již nikdy předstíženo [1Kr 10].

6. Království judské a izraelské[e]. Po smrti Šalomounově se nepřekonaný rozdíl mezi Judou a ostatními kmeny i. projevil rozdělením společného království. Syn Šalomounův Roboám zůstal v Jerusalemě jako král pouze judský, zatím co ostatní pokolení i. z popudu proroka Achiáše povolala za krále Jeroboáma, syna Nebatova [1Kr 12]. Království judské mělo svůj bohoslužebný i

politický střed v Jerusalemě s dynastií davidovskou, takže tím byla dána značná stabilita nejen náboženská, nýbrž i politická. Království izraelské nemělo těchto předpokladů. V protikladu k svatyni judských králů v Jerusalemě zavedl Jeroboám státní kult v starých i. svatyních v Betelu a v Danu. Sídlo královo bylo však jinde. Nejprve v Sichemu, pak v Terse, až teprve Amri vybudoval jako královské sídlo nové město Samaří. V říši izraelské postupně ve vládě následovaly panovnické rody, jejichž zakladateli byli Jeroboám, Báza, Amri, Jehu a Manahem. Žádný z těchto rodů se neudržel na trůně déle než 5 generací, každý skončil v revoluci, násilnou smrtí svého posledního člena. Mezi nimi a po nich se vystřídali ještě různí samozvanci, z nichž někteří vládli velmi krátce. Králové i. byli povolávání

- aspoň formálně - lidem, a někdy zasahovali do věci i proroci [1Kr 11,29-39; 2Kr 9], takže se zde v podstatě udržovaly poměry z doby soudců nebo správněji z počátků doby královské, kdy představa dynastické posloupnosti ještě byla lidu cizí a království bylo spíše charismatické. Je ovšem otázka, do jaké míry u severního I. rozhodovala i volba Boží. V každém případě tam pozorujeme typ královský odchylný od judského. Hned o Jeroboámovi čteme v 1Kr 12, jak jednal podle »srdce svého«, nedotázav se Hospodina — a tento jeho hřích je vytýkán i všem jeho nástupcům. Naproti tomu v Judstvu se udržel rod Davidův až do zániku říše, ano dal vyrůst naději, že z něho se jednou narodí i Kral

Izraelci krále Jehu odvádějí poplatky assyrskému králi Salmanasarovi III.: zlaté a stříbrné tyče, nádoby, poháry, olověné desky (?) a vzácná dřeva (?). Dva reliéfy z t. zv. „černého obelisku“ Salmanasarova. Postaven v Nimrudu na paměť královských výbojů.

[262] Izrael

králů, jehož kralování nebude konce. Navazuje se tu na jerusalemskou tradici kněžského krále Melchisedecha, jež trvala v podstatě i za vlády králů ze zcela oddaných Hospodinu, i za převratů způsobených Atalíi, živena hodnocením duchovního významu zvláště Davida, zčásti i Salomouna.

Království judské bylo menší, hospodářsky chudší a politicky méně významné. Často válčilo, většinou v obraně, ale i útočně [2Kr 14,8-14], proti království izraelskému. To bylo hospodářsky silnější a politicky mocnější, přesto však nestačilo udržet zajordánské výboje Davidovy a od vzrůstajícího syrského [aramejského] království damašského bylo stále zatlačováno [2Kr 13, 3.22-25]. Obnovená moc assyrská začala zasahovat i do Sýrie a Palestiny, r. 842 izraelský král Jehu platil jim první poplatek. Assyřané pak dále pronikali, nepomáhala ani různá spojenectví, až r. 722 bylo dobyt Samari, a tak severní království Izraelské zaniklo [2Kr 17-18]. V souhlase s assyrskou politikou byli obyvatelé vystěhováni do Mesopotamie a na jejich místo dosazení cizí kolonisté.

Království judské bylo svou polohou poněkud lépe chráněno, ale i ono pocíťovalo assyrské vydírání a vpády; tak r. 701 př. Kr. assyrský král Senacherib oblehl Jerusalema, avšak nedobyl ho [2Kr 18-19]. Do politických poměrů judských začal zasahovat i vzrůstající se Egypt, král Joziáš padl r. 609 v bitvě proti Egyptanům u Magedda [2Kr 23,29], avšak zkáza království judského přišla od rychle vzrostlého království babylonského, jež nedlouho předtím s médskou pomocí přemohlo r. 606 říši assyrskou a stalo se dědicem její výbojnosti. R. 597 Babylonští oblehli Jerusalema, značnou část obyvatelstva, zvláště vyšších tříd, odvedli do zajetí [2Kr 24], a r. 586 pak Jerusalema dobyli a zničili jej i s chrámem [2Kr 25]. I ostatní města judska byla vyvrácena a celá země zpustošena. Jen malá část venkovského obyvatelstva zůstala ušetřena války a zajetí.

Biblické podání posuzuje dobu královskou opět s hlediska zcela náboženského, a to podle poměru králů k bohoslužbě, konané mimo Jerusalema, jež je zcela zavržována. Králové izraelsí jsou všichni zavrženi, neboť udržovali svatyně bethelskou a dánskou, ač mezi nimi byli králové nesporně velmi zdatní v ohledu politickém, jako Amri, Achab a Jeroboám II., kteří dovedli svou zemi chránit před útoky a řádnou správou jí dát blahobyť. Z králů judských jsou zavrženi ti, kteří se oddávali modlářství, a jen částečně oceňováni ti, kteří trpěli ještě bohoslužbu na »výsostech« mimo Jerusalema. Zcela jsou uznáni jen Ezechiáš a Joziáš, jenž podle knihy nalezené r. 622 při opravě jerusalemského chrámu - souhlasně a snad částečně obsažené v knize Deuteronomium - provedl reformu bohoslužby, soustředil ji do jerusalemského chrámu, a zrušil

a zakázal všechna ostatní místa bohoslužebná v přírodě i v svatyních [2Kr 22-23].

Zápas víry v Hospodina a výhradní poslušnosti jeho řádu proti různým vlivům pohanským, jež ji zatlačovaly nebo obměňovaly, byl nesen v době královské převážně proroky. Ti zasahovali i do otázek politických a připomínali panovníkům i lidu vůli Hospodinovu. Avšak do lidu izraelského, jenž byl svou polohou a svými styky politickými a hospodářskými i svým způsobem života více přístupný cizím vlivům, zasáhlo pohanství velmi hluboce, a ani obyvatelé království judského, odlehlejšího a spíše zachovávajícího starší způsob života, nezůstali tohoto působení ušetřeni. Zánik těchto království zastihl jejich obyvatele v stavu kritickém i po stránce náboženské. Severní I. se v cizím prostředí přizpůsobil nábožensky i národně a přestal existovat, zatím co ostatkové judští si přimáňeli do zajetí více dědictví po otcích a po návratu obnovili někdejší náboženskou pospolitost kolem znovuvybudovaného chrámu jerusalemského.

7. Zajetí babylonské a doba perská, [f]. Rokem 586 končí existence státu judského, avšak jeho obyvatelé neztratili ani v zajetí babylonském, ani v asyly egyptském, ani ve vlasti judské vědomí náležitosti k I., lidu, jež si Bůh vyvolil a jež vede i cestou utrpení. Největší ztrátou bylo zastavení pravidelné bohoslužby v Jerusalemě, čímž byl lid zbaven svého náboženského střediska. Rozhodovalo však, že I. [Juda] při stále důslednější centralisaci kultu už před r. 586 nemohl uplétí výhradně na kultu chrámovém, na viditelných obřadech bohoslužebných, nýbrž semkl se kolem životního řádu, zákona Hospodinova. Tento přesun těžiště, k němuž dochází zvláště po návratu ze zajetí, měl své staré důvody: I. přišly z pouště si přinesl do Palestiny řád, jež určoval vztah k Bohu i k lidem, a i když přijal v oboru náboženském, zvláště v obřadech a zařízeních kultických, velmi mnoho od pohanských Kananejců, přece jen vědomí řádu Božího neztratil, a byl v něm utvrzován proroky.

Mezníkem v tomto obnoveném přechodu představuje kniha proroka Ezechiele, jež nás uvádí zhruba do 1. půle 6. stol. př. Kr. Judští exulanti v Babylóně smlle více zdůrazňovali příkazy Hospodinova řádu v životě vnitřním i navenek, odmítali všechno pohanské, pečlivě zachovávali sobotu, obřizku a j., tím se odlišovali stále více od svého okolí, a tak udržovali svou existenci, i když pak běžně mluvili aramejsky a hebrejštiny jim zůstala jen řečí bohoslužebnou.

O babylonském zajetí nemáme historických zpráv, souvislé dějové pásmo t. zv. historických knih sz končí rokem 586, avšak z prorocství Ezechielových a Druhého Izaiáše [kap. 40-55] si lze učinit představu o duchovní situaci exulantů, jejichž víra se těžce brání náporu pohanství, ale jejichž naděje v návrat do země otců a v obnovu bohoslužby zůstává. Očekávané vysvobození z ruky perského krále Cyra

[Kyros] se dostavilo r. 538, když po porážce vojsk babylonského krále Babylon otevřel své brány bez boje. Perský král Cyrus [Kyros] dal všem národům své říše značnou volnost ve věcech náboženských, ano sám podporoval hmotně a právně kultury různých bohů ctěných národy, jež si podmanil. I judští exulanti se mohli vrátit do zpusťlého dosud Jerusalema [Ezd 1]. Naděje vzkládané do Zorobábel [Ag 2,22-25; Za 4], potomka rodu Davidova, jenž byl ustanoven perským místodržícím v Jerusalemě, se nesplnily, avšak přece jen po delší době mohli být r. 516 posvěcen obnoveny chrám [Ezd 6]. Avšak teprve r. 445 Nehemiáš, vysoký dvořan perského krále Artaxerxa I., vybudováním hradeb dovršil obnovu Jerusalema. Jeho činnost je velmi názorně podána v sz knize mající jeho jméno. Duchovním jeho spolupracovníkem byl kněz a »písař zákona« Ezdráš, jenž předložil lidu Zákon — patrně t. zv. knihy Mojžíšovy - a zavázal lid k poslušnosti jeho ustanovení [Neh 8-10].

Zákon předložený Ezdrášem formoval i vztahy právní a poměr k okolí. Život jerusalemského společenství, jež bylo nyní opět celkem spjatým nábožensky [politicky jako částečně samosprávná provincie perské říše], nebyl snadný. Právě činnost Ezdrášova a Nehemiášova, jež směřovala k vnitřnímu upevnění a vyhranění navenek, vedla k odlišenosti od sousedů, i od těch, kteří se jen částečně hlásili k Hospodinu. Prorocké působení časem přestalo, duchovní vedení měli kněží a postupně stále více znalci zákona Hospodinova, zákoníci. Duch tohoto obcenství je zachycen v knihách Paralipomenon a v některých žalmech.

O další době, t. j. po Nehemiášovi až k povstání makabejskému, máme jen zlomkovité a ne zcela spolehlivé podání v »Starožitnostech židovských« od Josefa Flavia z 1. stol. po Kr. a náhodné nálezy. Jeden z nich, soubor papyrů, nalezený na nilském ostrůvku Elefantině, podává množství zpráv o židovských žoldnících z 5. stol. př. Kr., kteří tam hájili jižní hranici egyptskou. Měli tam též chrám Hospodinův, jež považovali za odbočku chrámu jerusalemského, avšak kromě Hospodina ctili patrně i jiné bohy. ne-li též bohyni Anat-Jahve. O životě početné diaspory židovské v Babylonii nevíme téměř nic jistého. Rovněž nám prameny nedovolují přesně určit, kdy se odštěpili Samaritáni jako obcenství se zvláštní bohoslužbou od obcenství jerusalemského. Jistěže starý protiklad judsko-izraelský zde též působil, i rozdělení politické do různých provincií podporovalo náboženskou roztržku, není však jisto, zda k ní nedošlo teprve za vlády řecké.

Za perské vlády se podařilo ostatkům judským přes veliké obtíže udržet se jako obcenství bohoslužebné spojené poslušností zákona Hospodinova, a v omezené a nestálé míře získat i nějakou samosprávu ve svazku perské říše. Představitelem duchovním byl velekněz jerusalemský, jenž stále více přejímal

i různou působnost rázu spíše právního než čistě náboženského.

8. Doba řecké nadvlády [g]. Makedonský král Alexander Veliký za svého tažení, jímž zničil perskou říši, protáhl r. 332 Palestinou a dosadil ji svého místodržícího. Země se tak stala součástí jeho říše a tím se dostala do oblasti t. zv. hellenistické civilizace, t. j. do velkého mísicího a sjednocovacího procesu, vedeného makedonsko-řeckým živlem a řeckým jazykem. Po Alexandrově smrti r. 323 se jeho veleříše neudržela celistvá, z nástupnických států měly pro Palestinu rozhodující význam Sýrie, v níž vládl Seleukos a jeho potomci, a Egypt, jehož hellenističtí vládové po příkladu prvního měli jméno Ptolemaios. Tyto dvě mocnosti neustále zápasily o Palestinu a střídaly se v jejím držení. Do r. 197 př. Kr. kdy ji konečně ovládli syrští Seleukovci, změnila desetkrát majitele. V první době jim byl převážně mírně vládnoucí Egypt.

Palestina se zotavovala z válečných škod a mnozí Židé se nuceně i dobrovolně usazovali v Egyptě, zvláště v hlavním městě Alexandrii. Tam také od poloviny 3. stol. postupně vznikl překlad Zákona i jiných posvátných knih do řečtiny, t. z v. Septuaginta. Seleukovci více zasahovali do vnitřních poměrů v Palestině, využívali sporů o velekněžství a usilovali o šíření hellenistické kultury. V okolních zemích neprojevovalo obyvatelstvo takovou odolnost proti kulturnímu i jazykovému pořečťování, zatím co Židům byly mnohé věci s řeckou kulturou spojené zcela nepřijatelné. Ale i tak mnozí Židé, zvláště příslušníci vyšších tříd, a ku podivu i vyšší kněžstvo přijímali řeckou kulturu a opouštěli řády otcovské.

V hellenistickém období Židé tvořili společenství, v jehož čele byl velekněz chrámu jerusalemského. Toto obcenství bylo ustaveno na základě náboženském, avšak velekněz měl i určitou moc správní, a významné osady židovské v diaspoře měly i určitou politickou samosprávu.

9. Doba makabejská a hasmoneovská [h]. Hellenisace Židů pokračovala podle úsudku syrského krále Antiocha IV. Epifana [175-164] příliš pomalu, proto se rozhodl ji uspišit násilím. Zakázal zachovávání obřizky a jiných předpisů Zákona, i samy knihy Zákona. Roku 168 zřídil z oltáře před chrámem jerusalemským obětiště Dia Olympského a nařídil povinné oběti pohanským bohům. Incident v městě Modein, kde kněz Mattatiáš zabil Žida obětujícího modle a královského úředníka, byl signálem k povstání, jež mělo udržet platnost Zákona Hospodinova. Stateční vyznavači dobyli chrámu jerusalemského a obnovili v něm r. 165 řádnou službu Hospodinu. Syn Mattatiášův, Juda zvaný Makkabejský, porážel početnější syrská vojska a nabýval stále větší moci. Po jeho smrti v boji pokračovali v jeho díle ostatní jeho bratři, Jonatan a pak Simon. Využívali obratně sporů o vládu v Sýrii, při

[264] Izrael

dávali se k těm, kdo jim nabídli větší výhody, a využívali též vydatně rostoucího vlivu nové velmoci římské, která podporovala odstěpenecká hnutí u soupeřských velmocí. Výsledkem těchto úspěšných bojů i politických vyjednávání bylo zřízení prakticky samostatného státu judského roku 140. Simon byl zároveň veleknězem i politickým vládcem. Již během bojů odpadávali od bratří Makkabejských mnozí »zbožní«, kteří byli ochotni bojovat za zákon Hospodinův, ale nechtěli podporovat Makkabejce v jejich politických aspiracích. Za nástupců Simonových, kteří podle dávnějšího předka se nazývali Hasmoneovci, tyto rozpory se přišťřily, pozdější vládci, zvláště Alexander Jannai [104-76], vystupovali zcela politicky a svých velekněžských úkolů zanedbávali. Došli však téměř celého území Palestiny a nutili násilím obyvatelstvo k přijetí židovského náboženství.

Ze skupiny t. zv. »zbožných«, kteří byli už dávno v opozici proti světsky politickým tendencím Hasmoneovců, vyrostlo hnutí farizejské. Jeho stoupenci zachovávali přísně Zákon, zatím co saduceové, ač k nim patřilo mnoho vysokých kněží, přikláněli se spíše k řecké kultuře. Lidé, nespokojení s oběma těmito směry a toužící po obecnství skutečně náboženském, tvořili sekty ovládané přísným řádem, zvl. v pustých končinách u Mrtvého moře.

10. Doba nadvlády římské[i]. Spory v rodině hasmonovské přivedly do Jerusalema proslulého římského vojevůdce Pompeja, jenž r. 63, obsadil město, vstoupil i do svatyně svatých a zařídil poměry v Judsku podle svého uvážení. Rozhodujícím činitelem v té době se stal Antipater, místodržící judsky v Idumei, jenž ovládal poslední slabé Hasmonovce. Po mnohých zmátcích a bojích Římané světili vládu nad Judskem s titulem královským jeho synu Herodesovi [37-4 př. Kr.], jenž sevbojích mezi římskými státníky dovedl přidržet vždy toho nejmocnějšího. Tento krutý a nádhermilovný vladař dal popravit i mnoho svých nejbližších příbuzných, avšak přesto se mu nepodařilo udržet jeho území, zahrnující Judstvo, Galileu, Zajordání a idumejské území kolem Hebronu, v celistvosti. Římané po jeho smrti některá území dávali střídavě do správy příslušníkům rodu Herodova, t. zv. tetraarchům čili čtvrtákům, a nad Judskem světili správu počínaje rokem 6 po Kr. svým úředníkům, t. zv. prokurátorům. Mnozí z nich byli lidé ziskuchtiví a ukrutní, známý Pontius Pilatus nebyl zdaleka nejhorší z nich. Tento stav vyvolával stále nepokoje a podporoval vzrůst politicky a nábožensky radikálních skupin, t. zv. zelotů, vyznaly i organisace rázu teroristického.

Farizeové se dále vyhraňovali jako skupina bedlivě dbalá Zákona, která obnovu a zajištění existence čekala od přesného zachovávání Zákona, nikoli od politických zápasů. Ze

sekt té doby jsou nám podrobněji známi Essejci, k nimž náležela patrně i t. z v. sekta Nové smlouvy, jejíž spisy se nám dochovaly jednak v t. zv. damašském dokumentu, jednak ve svitcích nalezených 1947 v jeskyni u Mrtvého moře. Kromě těchto vyhraněných skupin byl zde t. z v. lid země, lidé, kteří věřili v Hospodina, avšak nezachovávali příkazy Zákona s farizejskou důsledností.

Hnutí Jana Křtitele bylo příbuzné sektě typu essejského. Působení Ježíše Krista naproti tomu bylo něčím zcela novým, avšak vznik křesťanské církve, která se ve svých počátcích vnějšně nelišila příliš od jiných skupin židovských, minul celkem bez povšimnutí.

11. Válka židovská a povstání Bar Kochbovo [j]. Neudržitelné poměry vyvolaly r. 66 po Kr. vzpouru, která zachvátila všechny palestinské končiny obydlené Židy i střediska Židů v diaspoře. Římané vyslali po počátečních neúspěších proti Židům svého nejlepšího vojevůdce Vespasiana. Když ten byl prohlášen císařem, dokončil potlačení vzpoury jeho syn Titus. V obleženém Jerusalemě spolu bojovaly dvě skupiny Židů navzájem, avšak proti Římanům se bránily oboji velmi statečně. Roku 70 dobyl Titus Jerusalema a dal město i s chrámem srovnat se zemí. Ztráty Židů v této válce byly nesmírné.

Židé se nesměli od té doby usazovat na troskách Jerusalema, avšak přesto rozhodnutí císaře Hadriana, že na místě Jerusalema má být postaveno římské město s chrámem Jova Kapitolského na místě zbořeného chrámu židovského, vyvolalo opět povstání, v jehož čele stál Bar Kochba. V letech 132-135 po Kr. Římané potlačili i tento poslední pokus, a tím končí dějiny Izraele jakožto obecnství národního a politického na půdě palestinské.

Zůstávala zde početná diaspora židovská, která čítala asi 3 mil. osob, zvláště v Egyptě, na Cypru a v Babylonii. Židé mohli i nadále existovat jako náboženské obecnství a podobně jako v době exilu zdůrazňovali stále více Zákon, pokračující tím ve směru farizejském. Saduceové zanikli beze stop. Sekty essejského typu patrně pokračovaly v hnutí Jana Křtitele a jejich zřetelný vliv lze sledovat v gnosii. I na křesťanství zvláště typu janovského je jejich vliv velmi patrný. Avšak největší část duchovního dědictví I. si odnášelo tehdy ještě početně nepatrné obecnství křesťanské, jež přebíralo i misijní úlohu židovstva. Skupiny pohanů přiklánějících se k židovskému náboženství, soustředěné kolem hellenistických synagog, přecházely do církve křesťanské.

Velké dědictví I. se dostalo tedy různým dědicům, a ti je dodnes každý svým způsobem opatrují i rozhojňují.

[Časové údaje k dějinám Izraele viz v chronologické tabulce na konci slovníku.]

rt, X, XX

II. Izrael v NZ. Pojmeme I. zdůrazňuje náboženskou, nikoli národní stránku starozákonního lidu: je to lid Boží, v němž se zjevil Bůh. [Mt. 15,31; L. 1,68] a jemuž je

králem. Tento pojem je tedy odlišný od pojmu Žid, židovský, i když oba pojmy nejsou vždy stejně jasně odlišeny. Mesiášský král měl titul král izraelský [Mt 27,42; Mk 15,32; J 1,49; 12,13], nikoli král židovský [Mt 2,2 se ptají po králi židovském pohané, ne Židé; stejně Mt 27,12,37]. Ježíš se cítí poslán k tomuto lidu Božimu [Mt 10,6; 15,24], u něho hledá víru [Mt 8,10; sr. L 1,16; 2,25.34; 24,21] a svým učedníkům svěřuje soud nad dvanáctem pokolení izraelských [Mt 19,28]. Jan křtí, aby Mesiáš zjeven byl »lidu Izraelskému« [J 1,31], t. j. lidu Božimu. Je ovšem možno být Izraelcem také jen podle jména. Proto Ježíš označuje Natanaele »vpravdě Izraelitským, v němž to lsti není«, aby mu dověděl, že skutečně patří k lidu Božimu [sr. Ř 9,6 a 2,29; J 3,10]. U Jana je jméno I. téměř nadčasovou veličinou, jež v sobě zahrnuje všechny ty, kteří uznávají Boží vládu a očekávají Mesiáše. Ve Sk [7,23.37.42; 13,17.23] je I., jenž obdržel zaslíbení, a I., jenž se dočkal splnění těchto zaslíbení, jednou a touž veličinou, lidem Božím.

Izrachiáš-Izrachitský [265]

Pavel jménem I. označuje příslušníky lidu Božího [Ř 9,4; 11,1], u něhož nastalo částečné zatvrzení po tu dobu, než uvěří pohanstvo [Ř 11,25]. Pak bude spasen všechen Izrael [Ř 11,26], t. j. nejen všichni Židé ve smyslu ethnickém, nýbrž všechen lid Boží [Ř 9,6nn; sr. 2,28n]. Pavel totiž rozeznává I. podle těla [1K 10,18] a podle zaslíbení [Ř 9,8]. Do tohoto I. jako lidu Božího jsou naroubováni věřící pohané [Ř 11,17]. Snad jen na jediném místě [Ga 6,16] označuje Pavel pojmem I. novou obec Boží, t. j. křesťanskou církev, a to ještě v polemice proti těm, kteří pokládali obřizku za nutnou podmínku příslušenství k lidu Božimu. *Církev. *Lid. XX

Izrachiáš [— Hospodin vzchází, sr. Iz 60,2], muž z pokolení Izacharova, syn Uzův z rodiny Tolovy [1Pa 7,3].

Izrachitský, snad obyvatel nějakého místa Izrach nebo člen rodiny Izrachitské [snad *Ezrachitské; 1Pa 27,8 sr. 1Kr 4,3